

Yuval Noah Hariri

Homo Deus

Dit boek is op één of andere manier het vervolg op Sapiens, van dezelfde auteur. Het boek maakte een verpletterende indruk op me, alleen al in de – nogal uitgesponnen – inleiding, die eigenlijk niet eens bij het boek hoort.

Inleiding: the New Human Agenda

In deze inleiding, genaamd de 'New Human Agenda' meldt Hariri eigenlijk kortweg dat bij het begin van het derde millennium het humanisme volledig heeft gezegevierd. Niet zo zeer in ideëel, maar vooral in materieel opzicht. "For thousands of years (..) the same three pre-occupied the people of twentieth century China, of medieval India and of ancient Egypt. Famine, plague and war were always at the top of the list." (...) "Yet at the dawn of the third millennium humanity wakes up to an amazing realisation. Most people rarely think about it, but in the last few decades we have managed to rein in famine, plague and war." (p.1)

En nu we op dat punt zijn aangekomen, mag je verwachten dat de mensheid zich nu richt op het ultieme doel, te weten de 'upgrade' van mensen in goden: "Turn homo sapiens into homo deus." (p.21) Daarvoor staan een paar 'projecten' op de agenda:

1. "the last days of death" (p. 21): het eerste project is het bereiken van onsterfelijkheid; we mogen verwachten dat dat in de loop van de 21^e eeuw de gebeurt. Religies hebben nooit het leven zelf, maar het leven ná het leven als het heilige doel gezien. De dood was een metafysisch gegeven, waarvoor regels van normale menselijke wetenschap niet meer gelden. Inmiddels denken we echter heel anders over de dood. Veel technischer. Een long, of een hart dat niet meer pompt kan worden vervangen. Ook als mensen doodgaan in een orkaan, of door een auto-ongeluk, is dat eigenlijk een technisch gegeven: de vraag of of de autoriteiten alles hebben gedaan om dit te vermijden. Overigens moeten we de voortgang ook weer niet overdrijven. De wetenschap heeft ons tot dusver niet zo zeer geholpen langer te leven, als wel te voorkomen, dat we vroegtijdig doodgaan. Ook als we kanker, diabetes en andere 'killers' kunnen 'afschaffen', leven we hooguit 90-100 jaar. Om 150, laat staan 500 te worden moeten we in staat zijn fundamentele structuren in ons lichaam te re-engineeren. Het is niet zeker dat we dat kunnen rond 2100 (p. 27). Maar: "even if we don't achieve immortality in our lifetime, the war against death is still likely to be the flagship project of the coming century" (p. 28), al was het maar omdat "the scientific establishment and the capitalist economy will be more than happy to underwrite this struggle." (p.28)

2. Het tweede grote project van de mensheid in de 21^e eeuw is het vinden van (het recht op) geluk. Was dit vroeger, b.v. bij Epicurus een individuele zoektocht. Moderne denkers zien het veeleer als een collectief project (p. 30). Zo stelde Jeremy Bentham dat het doel van staat en samenleving zou moeten zijn een zo groot mogelijk geluk voor zo veel mogelijk mensen te produceren. Sindsdien zijn veel prestaties geleverd op dit punt al was geluk daarbij eerder een 'pretext' dan een doel: onderwijs en gezondheidszorg werden vooral ontwikkeld om te kunnen beschikken over een kundige bevolking die de vijand de baas zou kunnen. Iets soortgelijks geldt voor de opbouw van sociale zekerheid en pensioensystemen. Niettemin blijkt dat met de tijd en met het stijgen van onze welvaart ons geluk niet echt toeneemt. Zelfmoord stijgt als percentage naarmate samenlevingen

welvarender worden. **Het lijkt erop of ons geluk tegen een of ander glazen plafond aan botst.** Dit glazen plafond wordt op zijn plaats gehouden door twee factoren, een psychologische en een biologische:

- de psychologische factor is dat ons geluk eerder afhangt van onze verwachtingen dan van objectieve omstandigheden; we zijn het gelukkigst als de realiteit overeenstemt met onze verwachtingen.
- Biologisch gezien is geluk niet veel anders dan een serie biochemische reacties, of zoals John Stuart Mill al schreef: “happiness is nothing buth pleasure and freedom of pain”. (p.35)

Het probleem is bovendien dat geluk altijd heel snel wegebt en daardoor steeds opnieuw een stimulans nodig heeft. Als we het algehele geluk niveau in de samenleving willen bevorderen moeten we dus onze eigen biochemie manipuleren. En laat dat nou net zijn wat we druk aan het doen zijn met het voorschrijven van Ritalin en al die andere legale en verboden drugs: kinderen op school krijgen middelen om hen rustiger te maken, soldaten aan het front krijgen spullen om hen juist hyperactief te maken. Hiermee krijgen machthebbers een machtig instrument: “as the biochemical pursuit of happiness accelerates, so it will reshape politics, society and economics and it will become even harder to bring it under controll.”(p. 41) Homo Sapiens is in zijn evolutie tot dusver nooit aangepast om constant geluk te ervaren. **Niettemin lijkt dat streven, naar eeuwig geluk dus, het tweede grote project waarin zij/hij terecht komt.**

Met het zoeken naar geluk en onsterfelijkheid proberen mensen zich zelf feitelijk te veranderen in goden. Dit is het derde grote project van de 21^e eeuw. Deze “upgrading” van mensen in goden kan via drie mogelijke paden verlopen:

- **Biologische engineering:** deze technologie gebruiken we feitelijk al dagelijks. Sinds we het menselijk genoom hebben ontcijferd, weten we dat Sapiens genetisch maar heel weinig verschilt van de homo Erectus. Wij zijn in staat om wijzigingen in het DNA aan te brengen. Dus bio-engineers kunnen het oude ‘Sapiens-lichaam’ gebruiken en vervolgens de genetische code herschrijven, en de circuits in de hersenen ‘re’-wired’ om een nieuwe biochemische balans te creëren. Als het nodig is kunnen we nieuwe lichaamsdelen laten groeien.
- **Cyborg engineering:** dit gaat een stap verder. Hier brengen we organische veranderingen samen met niet-organische interventies. De reuzestap die hier gezet wordt is deze: alle onderdelen van een organisch lichaam moeten op één en het zelfde moment bij elkaar zijn om te kunnen functioneren. In een cyborg-status is dan niet nodig: één en het zelfde stel hersens kan bij voorbeeld verschillende bionische handen aansturen. “A cyborg doctor could perform emergency surgeries in Tokyo, in Chicago and in a space station in Mars, without ever leaving her office in Stockholm.”(p. 44) Dit klinkt als science fiction, maar veel hiervan is al realiteit.
- **Engineering van niet-organische wezens:** nog een stap verder kunnen we afzien van organisch materiaal en focussen op non-organische wezens. Je zou kunnen denken dat neurale netwerken worden vervangen door software die zowel in de virtuele, als in de niet virtuele wereld zou kunnen werken en ons daarmee na 4 miljard jaar evolutie bevrijden van de beperkingen van de organische chemie.

Natuurlijk weten we niet hoe zich dit alles ontwikkelt. Maar we kunnen wel een verschil zien met de technologische vooruitgang tot dusver. Tot dit moment bleef bij alle technische vooruitgang één ding constant: de mensheid zelf. Daarom herkennen we ons ook nog steeds in onze voorgangers. Maar de

bovengenoemde ontwikkelingen richten zich juist daarop. En zodra technologie ons in staat stelt om de menselijke geest te 're-engineeren' eindigt het bestaan van Homo Sapiens, zal de menselijke geschiedenis tot een einde komen en zal er een nieuw proces op gang komen dat mensen niet meer kunnen begrijpen. Onsterfelijk, voortdurend gelukkig en daadwerkelijk niet meer gehinderd door de grenzen van de organische chemie wordt het belangrijkste project van de mensheid: het bereiken van godheid (p. 46). "In pursuit of health, happiness and power, humans will gradually change first one of their features and then another, and another until they will no longer be human." (p. 49).

De vraag is natuurlijk: kunnen we deze ontwikkeling afremmen? Het antwoord is: nee. Om te beginnen weet niemand waar de rem zit en als we dat al wisten dan is de economische rationaliteit van het kapitalisme, c.q. de noodzaak tot groei, de 'driver' voor het doorzetten naar de zoektocht naar onsterfelijkheid, eeuwig geluk en goddelijkheid. (p.51)

Harari specificeert zijn voorspelling:

- dat de mensheid in de 21^e eeuw zal proberen onsterfelijkheid, eeuwig geluk en goddelijkheid te verwerven betekent niet dat alle mensen dit zullen gaan doen. Het betekent dat de mensheid als geheel deze poging zal wagen. Hoewel honger, epidemieën en oorlog misschien minder vaak voorkomen, zullen nog steeds hele grote groepen mensen daardoor wel degelijk worden getroffen. Natuurlijk zou je kunnen denken dat zo lang er nog daadwerkelijk armoede, oorlog en ellende is, het geen zin heeft om een volgende stap te zetten, maar 'history doesn't work like that. Those living in palaces have always had different agenda's to those living in shacks, and that is unlikely to change in the 21st century' (p. 55)
- het gaat hier om een historische voorspelling en niet om een politiek manifest: misschien is het een grote vergissing om dit na te streven, maar de geschiedenis is vol van vergissingen.
- streven naar is niet hetzelfde als het bereiken van: de voorspelling gaat over wat de mensheid wil gaan bereiken, niet over óf ze het gaat bereiken
- tenslotte: de voorspelling is niet zo zeer een profetie, maar vooral een manier om onze huidige keuzes te kunnen bespreken.

In dit kader spreekt Harari over de kennisparadox: kennis (over sociale processen) is pas zinvol als je het kunt gebruiken voor gedragsverandering. Maar in de mate waarin die gedragsverandering als gevolg van de ontwikkelde kennis plaatsvindt, wordt de oorspronkelijke kennis obsoleet. Hij laat dit zien met het voorbeeld van Marx' analyse over de onontkoombare val van het kapitalisme. Dat klopte helemaal, behalve dan dat hij vergat dat de kapitalisten ook kunnen lezen en dat ze veel van de maatregelen die Marx wilde stilletjes hebben overgenomen, waardoor de 'wetten' van Marx niet meer opgingen.

Alle scherpe voorspellingen die in het boek staan, zijn niet anders dan een poging om onze hedendaagse dilemma's aan de orde te kunnen stellen. Zijn er alternatieven voor onze dromen van onsterfelijkheid, eeuwig geluk en goddelijkheid? Dat is waar het boek echt over gaat. Feitelijk zijn deze dromen het logische eindpunt van het humanistisch ideaal. Maar: terwijl dit het humanisme naar zijn logische conclusie brengt, maakt het ook de inherente 'flaws' van het humanisme duidelijk. Pas bij zijn finale realisatie blijken immers de deficiënties in een ideaal. We zien dit proces al in de geriatrische afdelingen van onze ziekenhuizen. In lijn met het humanistische ideaal kunnen we mensen zo lang in leven laten dat je je op een gegeven moment afvraagt, wat er nou zo menselijk aan is. Maar als je die lijn doortrekt kun je vaststellen dat technologie die van mensen goden kan maken, er op dat zelfde moment ook in slaagt om mensen irrelevant te maken.

Daarom is de echte agenda in de 21^e eeuw nog veel gecompliceerder dan het voorgaande al suggereert: zodra we de doelen gaan bereiken van onsterfelijkheid, eeuwig geluk en goddelijkheid kan dat op ons neerslaan op een wijze die we totaal niet begrijpen. Datgene wat aan toekomstvoorspellingen hiervoor is beschreven, is eigenlijk niet anders dan de “future of the past”. De echte toekomst kon wel eens heel anders zijn.

Hariri meent dat het humanisme aan zijn einde komt. Dat klinkt beangstigend, maar je moet bedenken dat het heydays van het humanisme niet meer dan 300 jaar hebben geduurd, terwijl bij voorbeeld de farao's 3000 jaar hebben geregeerd. Let's face it: **“Looking back, many think that the downfall of the pharaohs and the death of God were both positive developments. Maybe the collapse of humanism will also be beneficial.** People are usually afraid of change because they fear the unknown. But the single greatest constant of history is that everything changes.” (p. 67).

Pas na deze lange inleiding begint het boek echt in drie delen:

- Part 1: Homo Sapiens conquers the world
- Part 2: Homo Sapiens gives meaning to the world
- Part 3: Homo Sapiens loses control

Part 1 : Homo Sapiens conquers the world

2. The Anthropocene

“With regard to other animals, humans have long since become gods” (p. 71) Hariri zet uiteen hoe wij in 70.000 jaar het globale ecosysteem volledig hebben veranderd en daarbij talloze andere dieren en plantsoorten hebben uitgemoord. Totdat Sapiens op het toneel verscheen was de aarde niet één ecosysteem, maar waren er verschillende systemen. Vanaf het moment dat Sapiens actief is, zijn de hoeken van de aarde met elkaar verbonden geraakt. De eerste stap hierin was de agrarische revolutie, waarin Sapiens overging van verzamelen en jagen naar georganiseerde landbouw en gedomesticeerde veeteelt. (90% van alle beesten op dit moment zijn gedomesticeerd).

De boeren die deze revolutie veroorzaakten justificeerden deze met de inrichting van religies met een hoofdrol voor één of meer goden. Zo was de beroemde joodse tempel eerder een slachthuis dan een grote synagoge. De goden kregen hierin twee rollen:

- Ze gaven aan wat er zo speciaal is aan Sapiens en waarom deze alle andere organismen zou mogen domineren
- Ze spelen een ‘mediërende rol’ tussen Sapiens en het ecosysteem.

In veel van deze religies is er de mythe van de zondvloed, die eigenlijk een basis vormde voor de agrarische samenleving: “Noah was instructed to save the whole ecosystem in order to protect the common interest of gods and humans, rather than the interest of the animals. Non human organisms have no intrinsic value and exist solely for our sake.” (p.93).

De agrarische revolutie veranderde de animistische ‘grand opera’ in een dialoog tussen mensen en goden, waarin de dieren en de planten geen eigen stem meer hadden. De daarop volgende wetenschappelijke revolutie leidde ertoe dat ook de goden stemloos werden gemaakt. Waar in de bijbel het eten van vruchten van de boom van de kennis tot straf leidt, is de mythe van de wetenschappelijke revolutie dat als we juist maar genoeg kennis vergaren, we het paradijs op aarde

kunnen creëren. Zoals de agrarische revolutie leidde tot de theïstische godsdiensten, zo leidde de wetenschappelijke revolutie tot de humanistische religies, zoals liberalisme, communisme en nazisme.

3. The Human Spark

Er is geen twijfel dat Homo Sapiens de machtigste is van alle species op aarde. Maar wat is nu precies die menselijke vonk? Wat onderscheidt Sapiens nou echt van andere dieren?

Van oudsher is het antwoord (van de mono-theïstische religies) dat **alleen Sapiens een (eeuwige) ziel heeft**. Maar wetenschappelijk onderzoek laat van deze stelling weinig over. Er is geen enkel bewijs dat mensen wél en varkens niet over een ziel beschikken.

Niemand is boos over Einstein en zijn relativiteitstheorie. Waarom dan wel over Darwin en de evolutie? De kwestie van de 'ziel', of het 'zelf' is volgens Hariri de reden dat zo veel mensen de evolutietheorie afwijzen. Wij willen vasthouden dat er 'deep down' in ons een ondeelbaar, onveranderbaar en potentieel eeuwige essentie zit. Maar zo'n entiteit kan nu eenmaal niet het resultaat zijn van een stap voor stap evolutie. Vanuit evolutionair perspectief komt het DNA het dichtst bij zoiets als onze 'essentie', maar juist dat is het voertuig van verandering, in plaats van de zetel van de eeuwigheid.

Een tweede verhaal dat we gebruiken om onze uniekheid boven dieren te bewijzen is dat wij over bewustzijn, c.q. een bewuste geest beschikken en dieren niet. Het concept van de geest is iets anders dan dat van de ziel. De geest is de stroom van subjectieve ervaringen, zoals pijn, plezier, ergernis en liefde. Ook hier leidt onderzoek tot ontvullende resultaten. Deze ervaringen zijn in de praktijk niets anders dan biochemische processen. Wij weten gewoon niet hoe deze processen vervolgens leiden tot subjectieve ervaringen en we nog minder wat eigenlijk het evolutionaire voordeel is van het subjectief ervaren van honger en angst. Dus waarom zien we niet in het geheel af van dit concept van de 'geest' (mind). **"The life sciences have ditched the soul (...) Maybe the mind should join the soul."** (p. 115), maar er is een cruciaal verschil. Het bestaan van een 'eeuwige ziel' is een pure gedachteconstructie, maar pijnervaring is een heel reëel verschijnsel. Misschien echter is de beste wetenschappelijke verklaring voor het bestaan van de subjectieve ervaringen van de geest dat deze een soort van mentale vervuiling zijn: nergens goed voor.¹ Hoe dit ook zij, er is geen enkel bewijs dat alleen mensen beschikken over bewustzijn. Ook ratten blijken daarover te beschikken (p. 122) net als chimpansees en paarden.

De enige reden dat de mens tegenwoordig de hele planeet domineert is niet dat die veel slimmer is, over een ziel beschikt, of over een geest, maar dat hij gewoon veel de onderlinge activiteiten van de soort kan coördineren en daardoor beter kan samenwerken. Weliswaar kunnen bijen ook heel goed samenwerken, maar zij kunnen dat niet flexibel doen en ze kunnen daardoor hun sociaal systeem niet aanpassen. En olifanten kunnen ook samenwerken, maar zijn kunnen dat in de praktijk alleen in kleine aantallen doen.

---

¹ Ik vind dit een beetje raar: pijn en angst zijn toch evolutionaire gegevens, die kunnen helpen te overleven; liefde kan leiden tot seks en voortplanting. Hoe zo overbodig?

Hoe gaat die samenwerking eigenlijk in zijn werk. Hariri laat dat zien aan de hand van de val van Ceaucescu in Roemenie. Hij en zijn gezellen wisten met een paar mensen 20 miljoen Roemenen te beheersen door drie belangrijke voorwaarden:

- Loyale aparatchiks werden op belangrijke coördinatiepunten gezet
- Voorkomen werd dat er rivaliserende organisaties zouden kunnen gaan ontstaan
- De zusterpartijen vanuit Rusland en de andere oostbloklanden gaven steun

Die drie voorwaarden waren geërodeerd. Vervolgens viel de macht niet in handen van 'de massa', maar ging over naar een klein groepje, wiens belangrijkste kracht was **dat ze wél goed organiseerden**. De 'massa', die wel zijn nek uitstak, greep achter het net, want zij wisten niet hoe te organiseren.

De manier waarop we coördineren is uiteindelijk door een 'web van betekenissen' te ontwikkelen. Een samenhangend stelsel van verhalen, waarmee mensen elkaars geloof onderling versterken. **"Sapiens rule the world because they can weave an intersubjective web of meaning." (p.149) En dat kunnen dieren niet.**

4. The Storytellers

Dieren, zoals wolven en chimpansees leven in een **duale realiteit**: ze zijn zich bewust van objectieve dingen in hun omgeving, zoals bomen en rotsen én ze kennen subjectieve ervaringen, zoals angst. **Sapiens leeft in drie-lagige realiteit**. Zijn wereld kent naast objectieve dingen en subjectieve ervaringen ook 'verhalen'. Het zijn deze verhalen van 'Jezus Christus', 'de Franse Revolutie' tot 'Apple inc.' die ons echt motiveren en die tot veranderingen leiden. **"Humans think they make history, but history actually revolves around the web of stories."** (p. 155) De kerncompetenties van mensen is over de eeuwen eigenlijk behoorlijk gelijk gebleven, maar het is het verhalen-web dat de geschiedenis heeft "gemaakt" van het stenen tijdperk tot nu.

Harari legt vervolgens uit hoe verhalen over goden het mogelijk maakten dat de agrarische revolutie ontstond, hoe daarmee steden mogelijk werden, die gevoed moesten worden vanuit overproductie van boeren. Dat zet zich door tot de huidige manier van 'branding' van producten. Belangrijk hierbij zijn de uitvinding van het schrift en van het geld. Door het schrift kunnen verhalen worden overgedragen en door het geld kan waarde worden overgedragen.

Met de combinatie van deze twee konden miljoenen mensen gaandeweg steeds beter georganiseerd worden. Hiermee ontstond de bureaucratie. Niet wat mensen zien, maar wat geadmistreerd staat, is de werkelijkheid. Bureaucratie accumuleert macht en gelooft steeds meer in zijn eigen verhalen en die verhalen krijgen ook daadwerkelijk realiteit, zoals je kunt zien in de door Europese koloniale bureaucraten getrokken grenzen in Afrika en het Midden-Oosten: wat begin als niet meer dan een streep op een kaart, is inmiddels een echte grens.

Verhalen maken het ons beter mogelijk om samen te werken. **"Fiction isn't bad. It is vital. Without commonly accepted stories (..) no complex human society can work."** Maar blijft wel de vraag: "We invented them to serve us; how come we find ourselves sacrificing our lives in their service?"

5. The Odd Couple

Verhalen dienen als de pijlers van menselijk samenleven. Een speciaal geval is het enorme aantral verhalen waarin goden, naties en bedrijven zo belangrijk werden dat ze de objectieve realiteit zijn gaan domineren.

De vraag is of dat nu nog steeds aan de orde is. Of is onze samenleving steeds meer verwetenschappelijkt en daarmee ont-religieusd? Dit hoofdstuk gaat over de 'odd couple' van religie en wetenschap. Vaak gezien als tegenstelling. Maar Hariri denkt daar anders over. Religie is volgens hem boven alles geïnteresseerd in 'orde': het wil een sociale structuur creëren en in stand houden. Wetenschap is geïnteresseerd in macht. Het wil de macht om ziekten te bestrijden, oorlogen te voeren en voedsel te produceren. "As individuals scientists and priests may give immense importance to truth, but as collective institutions science and religion prefer order and power above truth. They can therefore make good bedfellows." (p. 198)

Vaak wordt onze samenleving gezien als het resultaat van een gevecht tussen wetenschap en religie. Hariri meent dat we het beter kunnen formuleren als het proces van het formuleren van een 'deal' tussen wetenschap en één specifieke religie, te weten het humanisme.

Op weg naar deze conclusie stelt Hariri dat het feitelijke doel van religies is het creëren van een sociale structuur, die samenwerking tussen mensen mogelijk maakt (dat immers was het verschil tussen ons de dieren). Dat heeft dus niets met spiritualiteit te maken, integendeel. Spiritualiteit neemt mensen mee naar 'onbekende bestemmingen'. Spiritualiteit is dan ook een gevaarlijke bedreiging van religies, want de zucht naar het onbekende kan er altijd toe leiden dat de bestaande orde wordt aangetast. Vanuit dit perspectief kijkt Hariri naar de verhouding tussen religie en wetenschap, waarbij zijn stelling is dat "science always needs religious assistance in order to create viable human institutions" (p. 188), "Hence every practical project scientists undertake also relies on religious insights." Wetenschap beschikt immers wel over feitenkennis, maar niet over een normenstelsel om met die feiten iets te doen. Hij noemt twee voorbeelden: vanuit de wetenschap weten we dat je zuurstof nodig hebt om te leven, maar is het OK om iemand te executeren, door hem te laten stikken?. Op die vraag bestaat geen wetenschappelijk antwoord. En als tweede: de bouw van de 'Drie-kloven-dam' in China. Wetenschappers kunnen van alles daarover bepalen en uitrekenen, maar ze beschikken niet over een ethisch kader dat aangeeft dat ondanks alle nadelen voor mensen en natuur, die dam toch moet worden gebouwd. Dat ethisch inzicht moet ergens anders vandaan komen. Wetenschap heeft simpelweg geen autoriteit, noch vaardigheid om ethische inzichten die vanuit religies komen te bevestigen, of te ontkrachten. "Religion provides the ethical justification for scientific research and in exchange gets to influence the scientific agenda." (p. 197)

In de volgende hoofdstukken analyseert Hariri het bestaande covenant tussen humanisme en wetenschap. Het derde deel geeft dan aan waarom dit covenant zijn langste tijd heeft gehad.

6. The Modern Covenant

"Modernity is a deal": (..) "The entire contract can be summarised in a single phrase: humans agree to give up meaning in exchange for power." (p. 199). Het kosmische plan dat god had met de mensen gaf wel 'meaning' an het leven, maar gaf mensen weinig macht. Voor de moderne mens betekent dit dat "omnipotence is in front of us (..) but below us yawns the abyss of complete nothingness" (p. 201). In dit hoofdstuk onderzoekt Hariri onze 'pursuit of power'. In het volgende hoofdstuk laat hij zien hoe de mensheid toch probeert 'meaning' terug te brengen.

Onze zucht naar macht wordt gevoed door de alliantie tussen wetenschappelijke ontwikkeling (innovatie) en economische groei. De 'enabler' van economische groei is de uitvinding van het 'krediet', dat op zijn beurt een resultante is van het groeiende vertrouwen van mensen in de toekomst. Dit is – niet bepaald – van alle tijden. Van oudsher zagen mensen de wereld als een statisch geheel. Tegenwoordig geloven we voor alles in economische groei, het cruciale punt waar eigenlijk alle religies, bewegingen en ideologieën elkaar ontmoeten, variërend van rubber-baronnen tot communisten islamieten en budhisten: eigenlijk is de kapitalistische moraal steeds dominant: "thou shalt invest thy profits in increasing growth" (p.209). Vroeger verbrasten prinsen en koningen de winst die hun pachters hen brachten. Tegenwoordig gebruikt iedere devote kapitalist zijn winst om te herinvesteren en nog meer winst te creëren, waardoor er steeds meer kapitaal beschikbaar komt, dat vraagt om herinvestering. Maar kan de economie alsmaar groeien?

Voor die vraag heeft de wetenschap een antwoord. Onze economie groeit omdat we steeds opnieuw nieuwe materialen en nieuwe bronnen van energie weten aan te boren. Niettemin komt daar natuurlijk zo langzamerhand wel een beetje een eind aan. Maar tot dusver heeft het kapitalisme ons een ongekennde macht gegeven om honger, plagen en zelfs oorlog te 'overkomen'. Maar tegen welke prijs? In ruil voor macht moeten we 'meaning' opgeven. Op dit moment zijn we welvarender en vrediger dan ooit. Hoe kan dat? Dat komt omdat we 'meaning' hebben ontleend aan een nieuwe religie: het humanisme.